

Razvoj i potrebe mlađe djece

1. Cjelovit pristup

Sva su djeca prvo djeca i trebaju našu punu posvećenost i prihvaćanje. Iako ovu tvrdnju nitko ne osporava, kada su u pitanju djeca koja nemaju tipičan razvoj na ovu se činjenicu prečesto zaboravlja. Pozornost se usmjerava na odstupanja i traganje za metodama koja će ih ublažiti ili ukloniti, kao da će sve ostalo ići samo od sebe. Zato ovaj prikaz neće sadržavati razvojne norme niti će nuditi mogućnost prepoznavanja za koliko se dijete razlikuje od vršnjaka. Usmjerit ćemo se na temelje ranog djetinjstva i na ono što svako dijete treba da bi razvilo sve svoje potencijale i odraslo u cjelovitu i sretnu osobu. Kada razmišljamo o razvoju i o tome kako ga učinkovito poduprijeti, znajući da niti jedno dijete ne može bez emocionalne topline i suradnje s drugima razvijati zdravu osobnost i stjecati znanja i vještine, onda je dobro imati na pameti kinesku narodnu poslovicu koja kaže „**Trava ne raste brže ako je vučemo za vlati**“. Svaki vrtlar dobro zna što travi treba, a mi ćemo razmotriti što treba svako malo i nježno biće, svako naše dijete.

Mnoga se dojenčad i mlađa djeca razvijaju na način „tipičan“ za svoju dob, a onda u jednom trenutku počinjemo otkrivati da se razlikuju. Mogu imati poteškoće u razvoju ili kasniti u dostizanju nekih razvojnih prekretnica. Mogu biti „rizična“ za kašnjenje, te roditelji ne znaju što ih poslije očekuje. Neka djeca mogu imati posebne zdravstvene potrebe ili biti veoma zahtjevna u njezi. Neka dojenčad i mlađa djeca trebaju dodatno vrijeme ili pomoćnu tehnologiju kako bi dovršila aktivnost koju druga djeca čine s lakoćom. Važno je znati da za djecu urednog razvoja i djecu s razvojnim teškoćama **vrijede ista temeljna razvojna načela jer se razvoj temelji na međudjelovanju biološke podloge i utjecaja iz okoline**. Sva su djeca znatiželjna, ali na svoj način te motivirana za učenje o svijetu i djelovanje na svijet koji ih okružuje. Međutim, tempo prolaska kroz razvojne faze za svako je dijete drukčiji i svako dijete treba individualni, upravo prema njegovom razvojnom profilu „iskrojen“, pristup. To roditelji osjećaju i intuitivno dobro znaju, kao i to da se svako dijete razvija na jedinstven način, kao dio svoje obitelji, zajednice i kulture.

Tjelesni rast i razvoj, razvoj osjećaja, spoznajne sposobnosti, jezik, socijalne vještine i želja za učenjem stvaraju se i rastu zajedno. U djetetovu životu razvojna područja nisu vremenski razdvojena: **dijete se u svim područjima razvija u isto vrijeme**. Svaka nova sposobnost ili vještina nadograđuje se na prije usvojenu i pomaže djetetovu razvoju u više od jednog područja. Podjela na tjelesni razvoj i motoriku, emocionalni i socijalni razvoj, komunikaciju i jezični razvoj te kognitivni razvoj učinjena je za potrebe istraživanja i opisa razvoja, ali ona u samom djetetu ne postoji. Zato u svakom trenutku na dijete trebamo gledati kao na cjelovito biće i znati da naši postupci mogu djelovati na ukupnost razvoja.

Roditeljima će stručnjaci pomoći u prepoznavanju na kojem je razvojnom stupnju dijete. To je važno znati da bi se odabrala strategija kojom će roditelji poduprijeti sljedeće razvojne korake. To znači da mi ne zanemarujemo „kalendar razvoja“, ali ga ne rabimo s ciljem usporedbe već **s ciljem razumijevanja razvojnih potreba i sljedećih koraka**. Stoga sama usporedba s dobnim normama za djecu s teškoćama u razvoju nema velikog smisla. Razvoj treba poticati s obzirom na razvojne potrebe, tj. dijete izlagati onim iskustvima i na onaj način da ono te poticaje može prihvatiti i ugraditi u svoje mišljenje i djelovanje. To roditelji djece s teškoćama u razvoju najčešće ne mogu sami, već trebaju pomoć stručnjaka koja će biti usmjerena i djetetu i njima. Naime, ono što stručnjak radi s djetetom biva učinkovito samo ako se ugradi u svakodnevne rutine i roditelj u tome treba biti vođen.

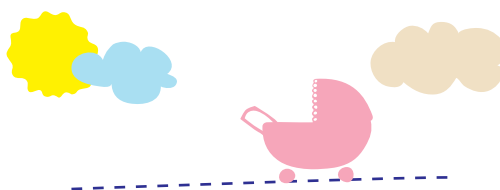

Primjerice, mlađe dijete uči dobivati majčinu pažnju kada novom igračkom proizvodi buku. Ono to učestalo radi i pokazuje da vjeruje svojoj majci i da se s njom osjeća sigurno (emocionalni i socijalni razvoj). Ono također može naučiti i kako se igračka zove dok gleda i sluša majku kako govori o igrački (jezični razvoj i komunikacija). To se događa puno prije negoli će dijete progovoriti. Dijete prije prvog rođendana isto tako zna da mu majčino lice ili tijelo može reći „uzmi ovu igračku“ ili „ne diraj ovu igračku“. Ovo znanje će mu pomoći da ostane sigurno i zdravo u nepoznatim situacijama (zdravlje i tjelesni razvoj). Svaka jednostavna djetetova aktivnost pruža odraslima brojne mogućnosti da utječu na djetetov razvoj u više domena. To preklapanje ima svoju svrhu i pokazuje nam da je razvoj u jednom području povezan s razvojem u drugim područjima. To roditelji intuitivno znaju i bave se svojom djecom uvijek na cjeloviti način.

Međutim, roditelji djece s teškoćama su prestrašeni i često zbunjeni reakcijama svog djeteta koje su ponekad drukčije od očekivanih i manje su u prilici postupati intuitivno i spontano. Zato je njima teže odgajati svoje posebno dijete i izlaz pronalaze u tragaju za informacijama. Naša je poruka: uvijek tražite od stručnjaka da vam pomognu integrirati specifične informacije koje ste sami pronašli ili koje vam oni daju u cjeloviti pristup kakav njegujete prema svom djetetu.

2. Napredovanje djeteta

Svako dijete razvija se svojim tempom. Jedna sposobnost ili vještina razvija se prije neke druge. Ono što je ranije postignuto, temelj je za ono što dolazi kasnije. I nikada se ne treba žuriti: neka djeca trebaju više vremena za izgradnju nekih temelja, neka manje, ali mi im moramo osigurati vrijeme koje je potrebno. Potičemo li ih previše tako da ih izložimo onomu što slijedi, a za što još nisu zreli, dajemo im poruku da nisu sposobna i da nisu dovoljno dobra. Izlaganje preteškim zadacima pogubno je za motivaciju i samopouzdanje. Primjerice, većina djece uspravno sjedi, puže, podiže se na noge i „kruži“ oko pokušaja, pa tek onda hoda samostalno. Međutim, djeca se uvelike razlikuju po tome kada će i kako dostići pojedinu fazu razvoja. Jedno dijete može brzo napredovati od puzanja „na trbuhu“ do hodanja. Drugo dijete mirnijeg temperamenta bit će zadovoljno dok sjedi i istražuje igračke unutar svog doseg i početak će hodati prilično kasno. Treće dijete s tjelesnim invaliditetom možda treba fizikalnu terapiju i specijaliziranu opremu za pomoć pri hodanju. Sva tri djeteta na kraju napreduju u hodanju, svako na svoj način i u svoje vrijeme. Pa čak ako zamislimo dijete koje zbog motoričkih teškoća nikada neće hodati, mi mu kroz različita pomagala (npr. kolica) možemo omogućiti da ima iskustvo kretanja i sva ona iskustva koje kretanje donosi: dolaženje do novih predmeta i ciljeva, samostalnost u promjeni mjesta igre i u kretanju općenito.

3. Kako mlađa djeca uče

Djeca različite dobi uče na različite načine. Što su spoznajno zrelija postaju samostalnija u stjecanju iskustava, ali i tada trebaju odrasle da bi učila i napredovala. Važno obilježje ljudskog roda je da roditelji brižno poučavaju svoje potomstvo od samog dolaska na svijet, ali to ne čine uvijek na jednak način. Roditelji su posebno „nadareni“ za prepoznavanje djetetovih trenutačnih namjera, tzv. „plana“, i uključuju se tako da podržavaju učenje kroz aktivnost i igru koja je usklađena s potrebama i namjerama djeteta u danom trenutku. To je važno zato što dijete još ne razumije namjere odraslih pa im se ne može niti priključiti. Zato se odrasli priključuju djetetu i u ranoj dobi na njima je odgovornost za uspostavljanje suradnje i zajedničkih rutina i rituala.

Način učenja dojenčadi povezan je s interakcijama koje dijete ostvaruje s bliskim osobama. Istraživanja su pokazala kako razvoj integracijskih i komunikacijskih sposobnosti započinje rano, i to zahvaljujući genetskim pretpostavkama u djetetu i jednako važnim posebnim poticanjem koje dolazi od roditelja. Interakcije prerastaju u rutine koje za dijete postaju predvidive i daju mu sigurnost jer ono sada zna što slijedi. Predvidivost je važna da bi dijete moglo sudjelovati. Kada se predvidivost naruši, to izaziva iznenađenje u kojem dijete također uživa i usmjerava svoju pozornost na odraslu osobu koja je proizvela iznenađenje. Tako su rane interakcije u funkciji djetetova učenja, odnosno psihičkoga razvoja.

Dijete najbolje uči u sigurnom okruženju gdje je aktivno uključeno u ono što ga zanima i u čemu uživa. Zato ga ne treba na dulje vrijeme zarobiti u ljuljačku, sjedalicu ili ogradicu. Dojenče i mlađe dijete uči kada je aktivno uključeno u dnevne rutine. Primjerice, za vrijeme ručka doživljava izgled i mirise hrane i može naučiti odvojiti otpatke od posuđa za vrijeme pospremanja stola, stavljati ili odnositi pribor za jelo i sl. U učenju mu pomaže uređenost prostora koja je takva da sve što mu je na dohvat ruke smije dirati i istraživati te bogatiti svoje iskustvo. Predmeti koji su opasni ili vrijedni trebaju biti sklonjeni od dohvata i pogleda. Dijete postupno uči kontrolirati svoje ponašanje i treba paziti da nije okruženo s previše „izazova“ kojima neće moći odoljeti i zbog kojih će stalno čuti „ Ne ovo, ne to, ne... ne...“

Uređenje prostora i izvršavanje rutina međutim nije dovoljno. Dijete više uči kada se odrasli uključe u igru. Stoga je važno da odrasli opažaju što dojenče ili mlađe dijete radi te da odgovore na djetetov interes. Mlađem djetetu također pokazujemo kako se može igrati s drugim djetetom i kako riješiti sukobe. Djetetu kojem poteškoće u razvoju otežavaju istraživanje i igru, treba donijeti materijale iz okruženja i pokazati mu nove mogućnosti i vještine te privući drugu djecu u igru s njime. Djeca su djeci također „učitelji“. Upravo stoga što su djeca manje prilagodljiva, ona su veći izazov za prilagodbu svakom djetetu negoli što su mu to odrasle osobe.

Roditelji već zarana razmišljaju o školi i kako prirediti dijete za školu, osobito ako ono ima razvojne teškoće. Neki vjeruju da je najbolji način pripreme za školu pružiti mu rano priliku da uči ono što ga čeka u školi. Ipak, istraživanja govore da su aktivno istraživanje i igra najbolja priprema djeteta za školu. Od usvajanja pojedinačnih informacija i vještina za uspjeh u školi važniji su djetetov emocionalni i socijalni razvoj, zdravlje i stavovi o učenju, jer oni pridonose budućem učenju i uspjehu. To isto vrijedi i za razvoj djetetovog mišljenja, za osnovna znanja i komunikaciju. A sve se to najbolje stječe kroz igru, istraživanje i druženje djeteta s bliskim odraslim osobama i vršnjacima. Zato je važno u svim aktivnostima dati djetetu nužnu količinu potpore i strukture, a to je upravo odgovornost roditelja i stručnjaka.

4. Terapijske postupke treba ugraditi u dnevne rutine

Dijete s teškoćama u razvoju u pravilu ide na neku od terapija: fizioterapiju, logopedsku terapiju, radnu terapiju, a možda ima i stručnu potporu u obitelji – tzv. patronažu kada stručnjak dolazi u kuću i potiče djetetovo učenje u prirodnoj okolini. Za dijete mlađe životne dobi nije uvijek niti ugodno niti korisno da obilazi velik broj stručnjaka. Njegove su sposobnosti prilagodbe i sposobnosti integracije novonaučenog u iskustvo još krhke. Da novonaučeno ne bi bilo izgubljeno i da postane funkcionalno, treba ga ugraditi u svakodnevne rutine. Zato je iznimno važno da ono što stručnjak radi individualno s djetetom podijeli i s roditeljem te da mu objasni koji su poticaji i koje strategije za dijete u danom trenutku potrebni. Nije dovoljno samo čuti da su potrebni, nego i zašto su potrebni, tj. povezati ih s načinom djetetovog učenja i njegovim interesima. Na taj će ih način roditelj moći uključiti u svakodnevno bavljenje djetetom, ali ne kao terapeut, već kao roditelj. Stručnjaci koji individualno rade s djetetom mogu roditeljima pomoći da postanu učinkovitiji roditelji ako ih nauče koje su strategije za dijete korisne i kako ih primjenjivati. Primjerice za dijete koje u interakciji slabo obraća pažnju na roditeljsko lice i ne gleda ga u oči, stručnjak može predložiti da za sve predmete koje dijete traži od roditelja i roditelj mu ih dodaje način pružanja bude malo drukčiji. Traženi predmet ne treba pružiti izravno s police u djetetovu ručicu nego putanja pružanja treba ići ispred roditeljskog lica. Dijete, koje je fokusirano na predmet, tako će u svoje vidno polje dobiti i roditeljsko lice, susrest će se s njegovim očima i imati priliku uspostaviti kontakt očima u prirodnoj situaciji. Uočit će da roditeljske oči drukčije sjaje kada se susretnu s njegovim i da poručuju „Evo, uzmi“. Naravno, da bi dijete to otkrilo, treba mu puno prilika (ponavljanja) koje će njemu biti smislene, a to se događa samo u prirodnoj, djetetu zanimljivoj situaciji, a nikako kroz „dril“. Takva je strategija puno učinkovitija negoli roditeljska uputa djetetu „Pogledaj me“. Dijete će pogledati roditelja u lice da dobije željeni predmet, ali neće razumjeti što na licu treba gledati. Gledat će da dobije željeno, a ne da uspostavi kontakt. Roditelj kojemu je stručnjak dobro objasnio način i svrhu neke strategije ugradit će strategiju u svoje ponašanje i domišljato je primjenjivati u brojnim svakodnevnim situacijama, a dijete će otkriti nešto važno za svoj razvoj bez prisile i vježbe kojoj ne vidi smisao.

